

RÝCHLY VÝSTRAŽNÝ SYSTÉM PRE POTRAVINY A KRMIVÁ (RASFF) A JEHO UPLATNENIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

JANA GONDÁROVÁ

THE RAPID ALERT SYSTEM FOR FOOD AND FEED (RASFF) AND ITS APPLICATION IN THE SLOVAK REPUBLIC

ABSTRAKT

Rýchly výstražný systém pre potraviny a krmivá je v súčasnosti jedným z najvýznamnejších nástrojov v zaisťovaní bezpečnosti potravín a krmív nielen v rámci Európskej únie, ale aj na území tretích krajín. Príspevok sa zameriava na charakteristiku systému RASFF, objasnenie podstaty jeho fungovania, informuje o členských subjektoch systému RASFF (a orgánoch zodpovedných za tento systém v rámci daných členských subjektov) a zároveň poskytuje aj údaje o pôsobení systému RASFF na území Slovenskej republiky, ako aj prehľad zdraviu nebezpečných produktov identifikovaných v rámci SR, respektíve nebezpečných produktov, ktoré boli v SR vyprodukované.

Kľúčové slová: bezpečnosť, potraviny, krmivá

ABSTRACT

The Rapid Alert System for Food and Feed is now one of the most important tools in ensuring food and feed safety both within the European Union, but also in the territory of third countries. The article focuses on the characteristics of the RASFF system, clarifies the nature of its operations, notifies the members of the RASFF system (and organs responsible for that system within those members), while also provides information on the operation of the RASFF system in the Slovak Republic, as well as an over-view of health-hazardous products identified in Slovakia and dangerous products that were produced in Slovakia.

Key words: safety, food, feed

ÚVOD

Systém RASFF je v súčasnosti považovaný za jeden z najväčších úspechov v rámci integrovaného prístupu Európskej únie k bezpečnosti potravín. Jeho hlavnou úlohou je v čo možno najkratšom čase informovať všetkých členov systému o zdraviu škodlivých potravinárskych produktoch, respektíve krmivách, ak boli tieto v niektorom z členských štátov (na trhu či pri pokuse o prechod cez hranice) objavené. Počas tridsiatich rokov svojej existencie sa z neho stal mimoriadne efektívny nástroj, v súčasnosti považovaný za kľúčový pri zaisťovaní bezpečnosti potravín v Európe.

Cieľom príspevku je detailnejšie ozrejmiť podstatu fungovania Rýchleho výstražného systému pre potraviny a krmivá, jeho význam v mimoriadne dôležitom procese zaisťovania bezpečnosti potravín (a tým minimalizácie zdravotného rizika u obyvateľstva zo strany nebezpečných potravinárskych

produktov a krmív) a zároveň poskytnúť stručný pohľad na situáciu v oblasti bezpečnosti potravín v rámci Slovenskej republiky prostredníctvom tabuľkových prehľadov nebezpečných produktov identifikovaných v SR a ich nadväzných popisov.

CHARAKTERISTIKA SYSTÉMU RASFF

Rýchly výstražný systém pre potraviny a krmivá (označovaný aj ako „RAPID“, respektíve ako „RASFF“ - z anglického označenia *Rapid Alert System for Food and Feed*) umožňuje rýchlu a efektívnu výmenu informácií medzi členskými krajinami a Európskou komisiou v prípade, že sú v oblasti potravín alebo krmív zistené bezpečnostné riziká pre ľudské zdravie.

Európska komisárka pre zdravie - Androulla Vassiliou - na medzinárodnej konferencii RASFF „Keeping an Eye on Your Food“ konanej v roku 2008 pri príležitosti tridsiateho výročia fungovania systému uviedla, že **RASFF je kľúčovým nástrojom pri úsilí o zaistenie bezpečnosti potravín v E-urópe**. V priebehu tridsiatich rokov svojej existencie sa z neho stal vysoko cenený nástroj a v súčasnosti je považovaný za jeden z najväčších úspechov v rámci integrovaného prístupu Európskej únie k bezpečnosti potravín, využívaný s cieľom maximalizovať silu komunikácie a spolupráce.

Právnym základom systému RASFF je **nariadenie Európskeho spoločenstva ES/178/2002 RASFF**, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje sa Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy týkajúce sa bezpečnosti potravín (Ú. v. ES L 31 zo dňa 1. februára 2002). Pôsobnosť a postupy RASFF sú definované v článkoch 50 až 52.¹

OZNÁMENIA ZASIELANÉ V RÁMCI SYSTÉMU RASFF

Uvedená rýchla výmena informácií sa realizuje prostredníctvom *zasielania oznámení* členmi systému RASFF. V súčasnosti rozoznávame dva základné typy RASFF oznámení: **trhové oznámenia** a **oznámenia z hraníc**. Ich využitie závisí od skutočnosti, kde bol nebezpečný produkt identifikovaný. V prípade, že nebezpečný produkt bol identifikovaný priamo na trhu (tzn. v obehú), zasielajú sa trhové oznámenia. V prípade, že nebezpečný produkt bol odhalený na hraniciach (pri vstupe do niektorej z členských krajín), zasielajú sa oznámenia z hraníc.

Trhové oznámenia sa následne - v závislosti od intenzity rizika, ktoré identifikované produkty predstavujú pre ľudské zdravie - členia na **informačné** a **výstražné oznámenia**. Výstražné oznámenia sa zasielajú v prípade identifikácie zdraviu nebezpečnejších produktov ako je tomu v prípade informačných oznámení. V nasledujúcom texte je uvedená bližšia charakteristika oznámení zasielaných v rámci systému RASFF.

- **Výstražné oznámenia** sú zasielané v prípade, že sú potraviny (respektíve krmivá) predstavujúce vážne riziko v obehú na trhu a vyžaduje sa okamžitý zásah. Výstražné oznámenia sú zasielané členským štátom, ktorý daný problém identifikoval a ktorý následne podstúpil potrebné opatrenia (napr. stiahnutie výrobku z obehú). Oznámenie má za cieľ poskytnúť členom systému RASFF všetky informácie potrebné na preverenie, či sa daný výrobok na ich trhu nachádza a v prípade potreby následnú realizáciu potrebných opatrení.

Spotrebitelia tak môžu byť ubezpečení, že výrobky, ktoré sú predmetom výstražných oznámení, sú z trhu stiahnuté, respektíve sú v procese sťahovania z trhu.

¹ Bližšie informácie ohľadom legislatívneho základu systému RASFF (v slovenčine) sú k dispozícii na internetovej stránke: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:06:32002R0178:SK:PDF>>

- **Informačné oznámenia** sa sústreďujú na potraviny alebo krmivá, u ktorých bolo zistené určité bezpečnostné riziko, avšak kvôli ktorým ostatní členovia systému RASFF nemusia prijať bezprostredné opatrenia (buď z dôvodu, že nebezpečné produkty sa na ich trh vôbec nedostali, respektíve preto, že už boli vykonané všetky potrebné opatrenia na ich stiahnutie z obehu).
- **Oznámenia z hraníc** sa týkajú zásielok potravín a krmív, ktoré boli testované a odmietnuté na vonkajších hraniciach Európskej únie (keďže sa v ich prípade identifikovalo zdravotné riziko). Oznámenia z hraníc sa odosielať na všetky hraničné prechody EÚ s cieľom posilniť kontrolu a zabezpečiť, aby zamietnutý výrobok opakovane nevstúpil na územie únie cez inú hraničnú kontrolu.

Priebeh zasielania oznámení RASFF je stručne uvedený v nasledujúcom prehľade:²

1. => INŠPEKCIA: na hraniciach, respektíve priamo na trhu
(odber vzoriek, zaslanie vzoriek na prešetrenie, prijatie výsledkov);

=> NAHLÁSENIE PRODUKTU DO NÁRODNÉHO SYSTÉMU
(Národné kontaktné miesto - v prípade SR: Štátna veterinárna a potravinová správa);

=> OVERENIE + DOPLNENIE INFORMÁCIÍ, ZASLANIE OZNÁMENIA EK
(prostredníctvom špeciálneho formulára)

↓

2. EK OZNÁMENIE PRIJME, SKONTROLUJE A PREHODNOTÍ

↓

3. EK ZASIELA OZNÁMENIE OSTATNÝM ČLENSKÝM SUBJEKTOM SYSTÉMU
(respektíve tretím krajinám, ak sú v danom probléme zainteresované).

ZDROJ: Vlastné spracovanie prehľadu.

Úloha Európskej komisie v rámci systému RASFF:

Európska komisia zodpovedá za správu celého systému RAPID a súčasne členom systému poskytuje znalosti a technologickú platformu pre uľahčenie prenosu a manipulácie s oznámeniami. Komisia zároveň prijíma všetky oznámenia od členov siete a realizuje nasledujúce **druhy kontrol**:

- kontrola úplnosti,
- kontrola legislatívnych požiadaviek,
- overenie v prípade, že predmet oznámenia spadá do pôsobnosti RASFF,
- preklad informácií z formulára do angličtiny,
- klasifikácia oznámenia,

² Detailnejšie informácie o postupe tvorby oznámení a o toku informácií v rámci systému RASFF možno získať v dokumente The Rapid Alert System for Food and Feed Annual report 2008, dostupnom aj na internete: <http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/report_2008_en.pdf>

- kontrola recidív podobných problémov (problémov týkajúcich sa toho istého nebezpečenstva a/ alebo krajiny pôvodu).

Európska komisia je zároveň povinná **informovať nečlenov RASFF** (tzn. tretie krajiny), ak výrobok podliehajúci oznámeniu bol do takejto krajiny vyvezený, respektíve ak bol predmetom oznámenia výrobok z tretej krajiny pochádzajúci. Takýmto spôsobom je možné aj v tretích krajinách - v prípade potreby - prijať adekvátne nápravné opatrenia (napríklad pozastavenie vývozu či posilnenie kontrol na hraniciach).

ČLENOVIA SYSTÉMU RASFF

Členmi systému RASFF sú všetky členské krajiny Európskej únie (vrátane Slovenskej republiky), samotná Európska komisia a organizácia EFSA (European Food Safety Authority – Európsky úrad pre bezpečnosť potravín) spolu s Nórskom, Lichtenštajnskom a Islandom. Nasledujúca tabuľka poskytuje stručný prehľad vybraných členských subjektov systému a zodpovedných orgánov RASFF, ktoré v rámci uvedených členských subjektov pôsobia.

Tabuľka 1. Vybraní členovia systému RASFF a zodpovedné orgány (tzv. kontaktné miesta).

<i>Európska únia</i>	- European Commission - Health and Consumer Protection Directorate-General - European Food Safety Authority (EFSA)
<i>EFTA</i>	- EFTA Surveillance Authority
<i>Slovenská republika</i>	- Štátna veterinárna a potravinová správa SR (State Veterinary and Food Administration)
<i>Česká republika</i>	- Státní zemědělská a potravinářská inspekce (Czech Agriculture And Food Inspection Authority)
<i>Maďarsko</i>	- Magyar Élelmiszer-Biztonsági Hivatal (Hungarian Food Safety Office)
<i>Poľsko</i>	- Główny Inspektorat Sanitarny (Chief Sanitary Inspectorate)
<i>Francúzsko</i>	- Direction générale de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes - Ministère de l'Economie, de l'Industrie et de l'Emploi - Ministère de l'Alimentation, de l'Agriculture et de la Pêche
<i>Nemecko</i>	- Bundesamt für Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit (BVL)
<i>Veľká Británia</i>	- Food Standards Agency

ZDROJ: vlastné spracovanie tabuľky

SYSTÉM RASFF V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Ako už bolo uvedené v predchádzajúcom texte, Slovenská republika je členským subjektom systému RASFF, pričom tzv. „kontaktným miestom“ v rámci tohto systému je v SR *Štátna veterinárna a potravinová správa*, ktorá na svojej internetovej stránke (www.svssr.sk) poskytuje detailné informácie súvisiace s aktivitami ohľadom zaistovania bezpečnosti potravín v rámci Slovenska, rovnako ako aj možnosť prejsť na sumárne, celoeurópske údaje RASFF, ktoré na svojej internetovej stránke (www.ec.europa.eu/food/food/rapidalert.com) pravidelne uverejňuje Európska komisia. Medzi informácie súvisiace s bezpečnosťou potravín poskytované v rámci internetovej stránky SVSSR patria napríklad nasledujúce:

- prehľad všetkých typov oznámení RASFF (výstražné, informačné oznámenia a oznámenia z hraníc) za obdobie rokov 2005 až 2009,
- úradné kontroly potravín, správy o činnosti Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR,
- informácie o mikrobiálnej a chemickej kontaminácii potravín a prídavných látkach v potravinách - tzv. aditívach.

V nasledujúcom texte príspevku je uvedený stručný tabuľkový prehľad oznámení *hlásených Slovenskou republikou*, ako aj oznámení hlásených na produkty, ktoré boli *vyprodukované na území Slovenskej republiky*.

Tabuľka 2. Medziročný prehľad vývoja počtu informačných a výstražných oznámení hlásených Slovenskou republikou (2007/ 2008).

Informačné oznámenia				Výstražné oznámenia			
2007		2008		2007		2008	
pot. rastlinného pôvodu	4	pot. rastlinného pôvodu	15	pot. rastlinného pôvodu	34	pot. rastlinného pôvodu	11
pot. živočíšneho pôvodu	0	pot. živočíšneho pôvodu	8	pot. živočíšneho pôvodu	13	pot. živočíšneho pôvodu	3
migrácia	0	migrácia	3	migrácia	4	migrácia	3
SPOLU	4	SPOLU	26	SPOLU	51	SPOLU	17

ZDROJ: vlastné spracovanie tabuľky

Ako vyplýva z predchádzajúcej tabuľky, v roku 2007 boli v rámci systému RASFF na území Slovenskej republiky zaznamenané celkovo štyri *informačné oznámenia*, pričom všetky zaslané oznámenia súviseli s potravinami rastlinného pôvodu. O rok neskôr už rýchly výstražný systém identifikoval 26 informačných oznámení, čo predstavuje nárast o viac ako 150%. Väčšina týchto oznámení sa opätovne týkala potravín rastlinného pôvodu (15 oznámení), avšak v tomto prípade už boli zaznamenané aj riziká u potravín živočíšneho pôvodu (8 oznámení), podobne ako aj prípady migrácie látok z nepotravinárskeho tovaru do potravinárskych produktov - napríklad z obalových materiálov, príboru či tanierov (3 informačné oznámenia).

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2008:
Manažérstvo životného prostredia 2008 ▼▲▼ Management of Environment '2008
Zborník z VIII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5.-6.12. 2008 v Bojniciach
Proceedings of the International Conference, Bojnice, December 5 - 6, 2008.
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-34-3.

V súvislosti s **výstražnými oznámeniami** zaznamenal systém RASFF v roku 2007 celkovo až 51 oznámení. Rovnako ako v prípade informačných oznámení, aj tu prevažovali oznámenia na potraviny rastlinného pôvodu (34 oznámení), na potraviny živočíšneho pôvodu bolo hlásených 13 výstražných oznámení a prípady migrácie látok do potravín sa vyskytli celkovo štyri. Naopak, v roku 2008 bol zaznamenaný výrazný pokles v počte výstražných oznámení na potravinárske produkty zaslaných Slovenskou republikou. Počet oznámení klesol o viac ako polovicu - na 17 - z toho 11 oznámení súviselo s potravinami rastlinného pôvodu, tri sa týkali potravín živočíšneho pôvodu a rovnaký počet bol zaznamenaný aj v prípade oznámení súvisiacich s migráciou látok do potravín.

Uvedený trend medzoročného **nárastu počtu informačných oznámení** a zároveň **poklesu počtu výstražných oznámení** v Slovenskej republike však nebol ojedinelý. Naopak, rovnaký trend bol zaznamenaný vo väčšine krajín a vo všeobecnosti ho možno pripisovať sprísneniu kritérií pre zasielanie výstražných oznámení zo strany Európskej komisie.

Tabuľka 3. Prehľad oznámení na výrobky pôvodom zo Slovenskej republiky v roku 2008.

<i>Rok</i>	<i>Krajina hlásenia</i>	<i>Produkt</i>	<i>Zistené riziko</i>	<i>Typ oznámenia</i>
2008	Slovenská republika	filé z witlinga (surovina: Čína)	staphylokokový enterotoxin	informačné
	Slovenská republika	pražená mletá káva (surovina: Švajčiarsko)	ochratoxin A	informačné
	Slovenská republika	pražená mletá káva (surovina: Holandsko)	ochratoxin A	informačné
	Maďarsko	saláma	nepovolené použitie farbiva	informačné
	Česká republika	filé z witlinga	vysoký obsah polyfosfátov	informačné
	Česká republika	pražené solené pistácie (surovina: USA)	zmenené senzorické vlastnosti	informačné
	Slovenská republika	mleté čierne korenie (surovina: Holandsko)	salmonella	výstražné
	Slovenská republika	pražené solené arašidy (surovina: India)	aflatoxíny	výstražné

ZDROJ: vlastné spracovanie tabuľky

Druhá tabuľka zaznamenáva prehľad informačných a výstražných oznámení na výrobky pochádzajúce zo Slovenskej republiky. Z tabuľky vyplýva, že v priebehu roka 2008 bolo v rámci systému RASFF zaznamenaných celkovo osem oznámení hlásených na slovenské produkty (z toho šesť oznámení bolo informačných a dve spadali medzi výstražné oznámenia). Ako ďalej vyplýva, viac ako polovica týchto oznámení bola identifikovaná priamo v rámci Slovenskej republiky a tri oznámenia

hlásili krajiny so SR susediace. Za najčastejšie riziko v prípade uvedených oznámení môžeme považovať mykotoxíny (aflatoxíny a ochratoxín A), ktoré majú preukázané karcinogénne účinky).

V rámci uvedeného prehľadu však považujem za mimoriadne dôležité zdôrazniť skutočnosť, že až šesť prípadov z celkového počtu osem oznámení súviselo s produktmi, ktoré síce boli vyrobené na Slovensku, avšak suroviny na ich produkciu boli pôvodom zo zahraničia (ako napríklad v prípade výstražného oznámenia na pražené solené arašidy obsahujúce aflatoxíny, ktoré boli pôvodom z Indie).

ZÁVER

Rýchly výstražný systém pre potraviny a krmivá (RASFF) pracuje na princípe zasielania „oz-námení“ – v prípade identifikácie zdraviu nebezpečného produktu – Európskej komisii, ktorá zodpovedá za správu celého systému. Európska komisia následne zasiela konkrétne oznámenia ostatným členom systému (respektíve tretím krajinám, ak sú v danom prípade zaangažované), aby títo boli varovaní pred prípadným rizikom a prijali potrebné opatrenia na jeho elimináciu. V súčasnosti poznáme dva základné typy oznámení: trhové oznámenia a oznámenia z hraníc, pričom trhové oznámenia sa ešte detailnejšie členia na informačné a výstražné. Členmi systému RASFF sú všetky členské krajiny Európskej únie, Európska komisia a organizácia EFSA (Európsky úrad pre bezpečnosť potravín) spolu s Nórskom, Lichtenštajnskom a Islandom. V medziročnom porovnaní (2007/ 2008) počtu informačných a výstražných oznámení hlásených SR bol zaznamenaný výrazný nárast u informačných oznámení (zo 4 na 26) a zároveň pokles v prípade výstražných oznámení (z 51 na 17), uvedený trend však možno pripisovať predovšetkým sprísneniu kritérií pre zasielanie výstražných oznámení zo strany Európskej komisie. V súvislosti s nebezpečnými produktmi pochádzajúcimi zo Slovenska bolo v r. 2008 identifikovaných celkovo osem rizikových výrobkov, z toho ale až v šiestich prípadoch išlo o potraviny vyrobené zo surovín, ktoré boli pôvodom zo zahraničia.

Príspevok vznikol s podporou grantu Ministerstva školstva SR VEGA č. 1/4590/07 Nové prístupy k znižovaniu rizika v oblasti bezpečnosti produktov a ochrany spotrebiteľa.

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY:

- 1.) The Rapid Alert System for Food and Feed Annual report 2008, dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/report2008_en.pdf>
- 2.) www.ec.europa.eu
- 3.) www.svssr.sk

ADRESA AUTORA:

Ing. Jana GONDÁROVÁ, Katedra tovaroznalectva a kvality tovaru, Obchodná fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, E-mail: jana.gondarova@euba.sk

RECENZENT:

doc. Ing. Alica LACKOVÁ, CSc., Katedra tovaroznalectva a kvality tovaru, Obchodná fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, E-mail: alica.lackova@euba.sk